

UFR Чужди езици и култура (LLC-LEA)

Катедра по англистика

<http://www.ea-anglais.univ-paris8.fr/spip.php?article1142>

Жан-Ив Домерг, почетен професор на Университета на Париж 8

Рецензия от **Жан-Ив Домерг**

Госпожа **Соня Хмаяк Мекенян** от ПУ „Паисий Хилендарски“ представя докторската си дисертация на тема:

Грамматическата категория таксис във френския и българския език

„Категорията таксис в съвременния френски и български език“

с научен ръководител проф. д.ф.н. Вера Тервел Маровска

област на висше образование: 2. Хуманитарни науки

професионално направление: 2. 1. Филология

докторска програма: Романски езици

(Съвременен френски език)

протокол от ректора на ПУ „Паисий Хилендарски“ Р33-3471 от 14 юни 2016

Соня Мекенян приложи комплект от документи в съответствие с Чл. 36. 1 от Правилника за развитие на академичния състав на ПУ „Паисий Хилендарски“:

- молба по образец до ректора за откриване на процедура за защита на дисертационен труд;

- автобиография;

- копие от диплома за образователно-квалификационна степен „магистър“;

- протоколи от ректора за издържани изпити от индивидуалния учебен план;

- протоколи от предварително обсъждане в катедрата;

- дисертационен труд;

- разширено резюме на дисертационния труд на френски език;

- списък от 20 публикации (последната статия е под печат);
- копия от публикациите по темата на дисертацията;
- декларация за оригиналност и достоверност;
- документи в съответствие със специфичните изисквания на Филологическия факултет при ПУ;

Докторантката е главен-асистент в Катедрата по романистика и германистика на ПУ „Паисий Хилендарски“ от 1986 год., където води упражненията по морфосинтаксис и практически френски език. Завършва висше образование във ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“ като магистър (специалист по френска филология; втора специалност – българска филология). Специализира в университетите на Париж 10, Париж 8, Париж 4 във Франция. Автор е на двадесет статии в научните трудове на ПУ „Паисий Хилендарски“, ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“ и съавтор на помагало с типови упражнения по френска граматика, издание на Алианс франсез.

Изследваната от докторантката област е интересна в теоретично и практическо отношение. Актуалността и оригиналността на разработвания проблем се проявява във възможността за пренос между френския и българския език, осъществен чрез много прецизен концептуален подход, който се оказва рационален и продуктивен за един от двата езика, в случая българския език. Професионалната квалификация на докторантката както в областта на езиковедското изследване, така и в обучението я правят безспорен специалист в преподаването на френска граматика на чужденци.

Използваната методология обаче не е безспорно една от силните страни на работата. Емпиричният материал, който илюстрира употребата и значенията на глаголните форми, включва примери, подбрани спорадично, видимо хаотично. По мое мнение, този дескриптивен подход акцентира прекалено на рядко срещани употреби, което затруднява формулирането на някои по-подходящи обобщения, свързани с фреквентността на поява на употребените форми. Необходимо е да се борави с теоретични и методологични източници, които описват паралелно глаголните системи в двата езика, въз основа на учебен корпус от база данни.

Дисертационният труд се състои от 12 глави, предимно добре оформени и ясни. Библиографията в края на дисертацията е изчерпателна и представя актуалното познаване на проблема. Обемът на дисертацията (211 страници) съответства на целите, които Соня Мекенян си е поставила. Авторефератът е съобразен с изискванията за подобен документ.

Вниманието на авторката в представения дисертационен труд е привлечено от констатацията ѝ, че темпоралните системи на анализиранияте езици, съответно френския и българския език, се характеризират с голямо функционално подобие (семантично и прагматично) и морфологична симетрия, докато концептуалните схеми

на темпоралността, съответстващи на двата езика, се различават много една от друга. Естествено един унифициран рационален модел на интерпретиране на глаголните форми за изразяването на темпоралността в двата езика има теоретична и практическа значимост.

Безспорно е обаче, че френската езиковедска литература не описва глаголните времена както българистичната, в смисъл, че този модел е нормален за два различни езика, като например френския и английския, въпреки значителния брой едоезични и контрастивни изследвания върху тези два езика.

Впрочем езиковото време има една особеност, свойствена за всички езици, а именно, че се организира около момента на изказването. От този момент, наричан темпорален деиксис, темпоралната информация се формира и изразява вербално по един повече или по-малко експлицитен начин (т.е. повече или по-малко граматикализирано). Смятам, че тази основна особеност на езиковото време обуславя интерпретирането на граматическата категория време в българския език като състояща се само от три грамеми (т.е. три времена: минало, сегашно и бъдеще):

... на традиционната категория време на глагола във френския език, състояща се от множество темпорални грамеми, в българската граматика съответства нова, съвременна научно-изследователска интерпретация, според която времето е морфологична категория с три грамеми – сегашно, минало и бъдеще (вж. с. 2).

В резултат на задълбочен анализ и придържайки се най-стриктно към морфологични критерии и установени концепти в българската граматика, Соня Мекенян разглежда множеството грамеми, от които е съставена традиционната категория време на глагола във френския език, като форми, изграждащи три категории, вместо една, сред които е и категорията таксис.

Понятието таксис, въведено през 1957 от Р. О. Якобсон, (Jacobson R., 1957, *Shifters, verbal categories, and the Russian verb*. Selected writings. Word and language. 1971. The Hague, Paris, Mouton, 130-147) може да е много полезно за разбирането на граматичното време от типологична гледна точка. Това е виждането на някои френски езиковеди. Казвам „няколко“, защото се касае наистина за отделни езиковеди. Доказателство за това е библиографията на Соня Мекенян, която включва стотина заглавия. Въпреки това, обръщам внимание на една статия, издадена през 2009 год. и посветена на таксиса и опозицията между деиктични и относителни времена във френския език и други езици: „относителното време не означава, че моментът на референцията трябва да е моментът на изказването, противоположно на деиктичното време“. Соня Мекенян дефинира таксиса, цитирайки Ив. Куцаров, като опозиция между деиктични и относителни времена:

„Таксисът [...] е противопоставянето между относителни и неотносителни времена“ (Куцаров, 1987 :488).

Същата дефиниция на релативността откриваме и в текста на С. Мекенян:

... относителността се възприема от редица учени (Л. Андрейчин, Й. Пенчев, М. Деянова, Ю. С. Маслов и др.) като отнасяне на действието към друг ориентационен момент, различен от изказването (вж. с. 74).

Противоположно на цитираната статия, в българската граматика се смята, че съществуват само два възможни момента (или времена) на референция: моментът на говоренето и миналият момент:

Г. Герджиков пръв в българската лингвистика доказва, че съществуват само два граматически момента на референция – моментът на говоренето и миналият ориентационен момент, които служат за ориентир на българските глаголни времена (вж. с. 79).

Следователно едно относително време в българската граматика се дефинира по един по-ограничен начин, а именно като време, отнасящо се към един експлицитен или неексплицитен момент, но задължително в миналото, и индиректно само към изказването:

Той (Герджиков) формира същинската опозиция относителност ~ не относителност, която противопоставя относителните времена, ориентирани към миналия момент и чрез него към момента на говорене, на неотносителните времена, ориентирани [...] директно към момента на говорене.

Голямото достойнство на работата е, че се предлага нова интерпретация – оригинална и добре обоснована – на френската глаголна система, въз основа на установена вече в българската граматика концептуална система, което подкрепено с научното описание, е също интересно безспорно в дидактическо отношение. Моята единствена критика се отнася до методологията. Емпиричният материал, който илюстрира употребата и значенията на глаголните форми, включва примери, подбрани спорадично, видимо хаотично. По мое мнение, този дескриптивен подход акцентира прекалено на рядко срещани употреби, което затруднява формулирането на някои подходящи обобщения, свързани с фреквентността на поява на употребените форми. Необходимо е да се борави с теоретични и методологични източници, които описват паралелно глаголните системи в двата езика, въз основа на учебен корпус от база данни.

Заклучение

Дисертационният труд съдържа научни и приложни резултати, които представляват оригинален принос в науката и отговарят на изискванията на Закона за развитие на академичния състав в Република България, Правилника за прилагане на този закон и съответния Правилник на ПУ „Паисий Хилендарски“.

Дисертационният труд показва, че докторантката притежава задълбочени теоретични познания и реални професионални умения по морфология и практически

френски език; освен това тя е безспорно способна за самостоятелно провеждане на изследвания.

Като цяло мога да кажа: отлична изследователска и целенасочена работа. Приветствам докторантката за оригиналното и полезно изследване, представено в дисертацията, и предлагам на научното жури да присъди образователната и научна степен „доктор“ на Г-жа Соня Мекенян в област на висше образование: *Хуманитарни науки*, професионално направление *Филология*, докторска програма „*Романски езици*“ (*Съвременен френски език – морфосинтаксис*).

16. 10. 2016

Рецензент:

Почетен професор Жан-Ив Домерг